

1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI:10.35774/app2024.04.006
УДК 321.7

Лілія Нікітенко,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2152-4255>

ПОТЕНЦІАЛ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена з'ясуванню потенціалу партисипативної демократії в умовах інформаційного суспільства.

Запропоновано під потенціалом партисипативної демократії в умовах інформаційного суспільства визнавати сукупність можливостей, які спричинені розвитком Інтернету та цифрових технологій, використання яких приводить до ефективного практичного втілення ідеалів та цінностей партисипативної демократії.

Доведено, що партисипативна демократія має великий потенціал в інформаційному суспільстві, який полягає у застосуванні певних цифрових інновацій, що охоплюють широкий спектр нових технологій і методів, які трансформують суспільство і виводять його на новий прогресивний рівень.

Виявлено, що потенціал партисипативної демократії проявляється у таких цифрових інноваціях, як електронне голосування, штучний інтелект, блокчейн, краудсорсинг.

Аргументовано, що використання зазначених цифрових інновацій позитивно впливає на розвиток партисипативної демократії через створення сприятливих умов для громадянської активності; об'єднання великої кількості громадян навколо спільних цілей; наближення суспільства до влади; зменшення довгострокових витрат фінансових, трудових і часових ресурсів; поліпшення політичної прозорості, контролю та безпеки. Однак кожна з них має свої певні виклики та ризики, подолання яких потребує вирішення низки технічних, правових та етичних питань.

Ключові слова: партисипативна демократія, потенціал, інформаційне суспільство, цифрова партисипація, цифрові інновації, електронне голосування, штучний інтелект, блокчейн, краудсорсинг.

Nikitenko L.

The potential of participatory democracy in the conditions of the information society

The article is devoted to clarifying the potential of participatory democracy in the conditions of the information

society.

It is suggested that the potential of participatory democracy in the conditions of the information society be recognized as a set of opportunities caused by the development of the Internet and digital technologies, the use of which leads to the effective practical implementation of the ideals and values of participatory democracy.

It has been proven that participatory democracy has great potential in the information society, which consists in the application of certain digital innovations covering a wide range of new technologies and methods that transform society and bring it to a new progressive level.

It was revealed that the potential of participatory democracy is manifested in such digital innovations as electronic voting, artificial intelligence, blockchain, crowdsourcing.

It is argued that the use of these digital innovations has a positive effect on the development of participatory democracy through the creation of favorable conditions for civic activity; uniting a large number of citizens around common goals; bringing society closer to the government; reduction of long-term costs of financial, labor and time resources; improving political transparency, control and security. However, each of them has its own challenges and risks, overcoming which requires solving a number of technical, legal and ethical issues.

Keywords: *participatory democracy, potential, information society, digital participation, digital innovation, electronic voting, artificial intelligence, blockchain, crowdsourcing.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ ст. у низці розвинених держав відбулися серйозні перетворення, що висунули на перші позиції нові наукові галузі, які стимулювали процеси розвитку технологій передачі й обробки інформації та глобальної комп'ютеризації. Це привело до того, що у ХХІ ст. еволюція світового співтовариства визначається істотним впливом інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), їхнім широким використанням в усіх сферах людської життєдіяльності. Якість життя сучасної людини дедалі більше стала залежати від різноманітності та доступності інформаційних продуктів та сервісів. Інформаційний ресурс почав виступати основним інструментом координації дій публічної влади та громадян. Держави усвідомили важливість побудови постіндустріального чи інформаційного суспільства та стали розробляти власні Концепції становлення інформаційного суспільства, ґрунтуючись на документі «Інформаційне суспільство для всіх», ухваленому в 1996 р. на 29-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО [1]. Це привело до ситуації, коли місце держави у світі стало визначатись її позицією у рейтингах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інформаційного суспільства присвячено чимало наукових праць таких вітчизняних вчених, як К. Головешкіна, О. Картунов, А. Меньшеніна, О. Проскуріна та ін. Однак аспекти розвитку партисипативної демократії в умовах інформаційного суспільства ними не досліджуються, що негативно впливає на просування ідеї партисипативної демократії у сучасних реаліях.

Метою статті є з'ясування потенціалу партисипативної демократії в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує немало наукових позицій щодо тлумачення поняття «інформаційне суспільство». Так, українська вчена К. Головешкіна називає інформаційне суспільство «... новою формою цивілізації, що генерує сучасні структури і відповідні соціально-політичні механізми рішення проблем, пов'язані з розвитком галузей інформаційної технології». На її думку, «... головна причина, яка призвела до виникнення особливої цивілізації сучасності і такої різкої зміни цивілізацій криється у виникненні машин як заключної ланки між людиною і природою. Так зародилася сучасна епоха, сучасне інформаційне суспільство, в якому основою всього є інформація» [2]. Згідно з думкою іншої вітчизняної вченої О. Проскуріної, інформаційне суспільство – це «не просто суспільство, де широко використовується обчислювальна техніка й розвиваються вищі технології, а й відбувається перебудова соціальних структур і трансформується геополітична обстановка. За такої умови можна назвати людське суспільство інформаційним, оскільки перед людством постала перспектива вироблення спільних рішень для всіх» [3, с. 127]. О. Картунов, пишучи про інформаційне суспільство, зазначав, що для нього характерне «... багатометрове громадянське суспільство з автономією та доповнюваними функціями, а головною метою такого суспільства є реалізація цінності часу та досягнення повноцінного життя для кожної людини, на відміну від досягнення національного добробуту як мети індустріального суспільства» [4, с. 108]. Наукових досліджень інформаційного суспільства чимало, але їх об'єднує те, що основою його складовою є розвиток Інтернету та інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій.

Глобальна інформаційна революція привела до переосмислення сутності демократії. Нового змісту надала їй можливість людини отримувати публічну інформацію із «перших вуст» завдяки цифровим тех-

нологіям та впливати на державотворчий процес за допомогою Інтернету. У цьому контексті слушним є твердження Й. Масуди про те, що «... в майбутньому інформаційному суспільстві запанує так звана «демократія участі» (партисипативна демократія. – Авт.), технологічна база якої складатиметься з інформаційної мережі, яка стане можливою завдяки розвитку комп'ютерно-комунікаційної технології... це суспільство стане безкласовим, вільним від згорюючої влади, його осереддям будуть вільні об'єднання, а процес розпочнеться створенням локальних інформаційних груп» [5]. Так і сталось, отже, сьогодні маємо партисипативну демократію з розширеною можливістю участі громадян в управлінні на всіх рівнях влади і протягом усього циклу підготовки і ухвалення соціально значущих рішень на базі електронної інфраструктури публічного управління, яка об'єднує технології інформаційної взаємодії між усіма учасниками процесів управління [6, с. 476]. Йдеться про так звану цифрову партисипацію.

В умовах інформаційного суспільства партисипативна демократія набуває нових рис та підноситься на більш вищий щабель. Цей прогрес немає обмежень. Партисипативна демократія є динамічним явищем, вона має великий потенціал в інформаційному суспільстві, який полягає у застосуванні певних цифрових інновацій, що охоплюють широкий спектр нових технологій і методів, які трансформують суспільство і виводять його на новий прогресивний рівень.

До таких цифрових інновацій можна віднести електронне голосування. Завдяки доступу до мережі Інтернет та цифровим технологіям громадяни отримують можливість обговорювати публічні питання, брати участь в ухваленні публічних рішень через електронне голосування у виборах, референдумах, опитуваннях та консультаціях. Онлайн-голосування або інтернет-голосування – це версії електронного голосування, де громадяни можуть віддати свій голос, не відвідуючи виборчу дільницю, а використовуючи комп'ютер, планшет або смартфон.

Основними перевагами застосування електронного голосування є: підвищення доступності для громадян, зокрема мобільність (незалежність від місцезнаходження), врахування інтересів людей з обмеженими фізичними можливостями, подолання проблеми неосвідченості електорату, застосування багатомовних інтерфейсів, що гіпотетично призводить до збільшення кількості учасників голосування; зменшення довгострокових витрат фінансових, трудових і часових ресурсів; поліпшення політичної прозорості та контролю; пришвидшення підбиття підсумків голосування.

Окрім переваг, електронне голосування має свої ризики та виклики, що полягають у безпеці та конфіденційності (захист від кіберзагроз та гарантування конфіденційності голосу виборця), довірі до системи (сумніви людей щодо надійності, оскільки складно перевірити, чи голос насправді зарахований або чи не було маніпуляцій з результатами), цифровому розриві (обмежений доступ до сучасних технологій або Інтернету чималої кількості населення, що впливає на можливість брати участь у голосуванні).

Цифровою інновацією, яка потенційно відкриває нові можливості для партисипативної демократії, є штучний інтелект (ШІ). Сьогодні можна спостерігати більш активне використання штучного інтелекту в демократичних процесах. На порядок денний виходять нові перспективи щодо залучення можливостей штучного інтелекту до процесів збору «великих даних» публічної інформації та ухвалення публічних рішень. У наукових колах постають питання навіть про ШІ-демократію – демократію штучного інтелекту.

Штучний інтелект може мати значний позитивний вплив на партисипативну демократію, якщо його правильно використовувати, і цей вплив полягає у: полегшенні доступу до інформації; створенні сприятливих умов для громадянської участі; посиленні прозорості та підзвітності публічної влади; оптимізації виборчих процесів; можливостях у сфері нормотворчих ініціатив; боротьбі з дезінформацією; підвищенні ефективності публічного управління.

Незважаючи на численні переваги, які може приносити штучний інтелект для розвитку партисипативної демократії, є і суттєві виклики та ризики, що можуть негативно вплинути на демократичні процеси, а саме: маніпуляція громадянською думкою (виникає ризик використання ШІ для маніпулювання виборцями через таргетовану рекламу, фальшиві новини або маніпуляції в соціальних мережах), зловживання даними (збір і обробка великих обсягів персональних даних може призвести до порушення приватності або навіть до їхнього використання для політичних маніпуляцій), дискримінація та упередженість алгоритмів (якщо алгоритми ШІ не будуть належним чином перевірятися на упередженість, це може призвести до нерівного представлення груп у виборчих чи політичних процесах), зменшення людської участі (зловживання автоматизацією або надмірна залежність від технологій може призвести до зниження прямої участі громадян у процесах ухвалення рішень, що може загрожувати демократичним принципам).

Тенденцію до підвищення рівня інтеперабельності при партисипативній демократії створює блокчейн. Технологія блокчейн вважається проривом XXI ст. та за нею майбутнє. Лідером серед держав

світу з впровадження блокчейн-технології в США, у розвиток блокчейну активно інвестують держави Європейського Союзу. Технологія блокчейн відкриває можливості в демократичних процесах та здатна зробити абсолютно чесною будь-яку систему голосування.

Суттєвими перевагами використання блокчейну є: децентралізація (рівноправність і розгалуженість системи робить її злам і пошкодження практично неможливими; кожен окремий учасник є незалежним сервером); прозорість (загальний доступ: будь-хто і будь-коли може побачити, які саме операції проводилися); безпека (інформація зберігається із застосуванням криптографії); неможливість внесення змін; економія часу (робота системи 24/7) та інших ресурсів (зокрема, бюджетних коштів).

Проте застосування блокчейну несе певні ризики для демократії, а саме: приватність голосування, шкідливе використання даних та їхня фальсифікація, інформаційні війни, цифрове відчуження, використання для ухилення від контролю, економічна та екологічна витратність. Подолання ризиків, пов'язаних із застосуванням блокчейн-технології, вимагає комплексного підходу, який поєднує розробку правових норм, технічних рішень, етичних стандартів і забезпечення прозорості. До основних стратегій і кроків, які можуть допомогти знизити ризики блокчейн-технології та забезпечити її безпечно та ефективно використання для розвитку демократії, належать: розробка та впровадження правових і регуляторних рамок, захист приватності та анонімності, протидія маніпуляціям і зловживанням, забезпечення технологічної доступності та включення, впровадження стандартів для екологічної стійкості, запобігання монополізації та централізації, створення стандартів для цифрової ідентифікації.

Розвиток цифрових технологій розкрив потенціал колективної мережевої діяльності, розширив коло експертного середовища, зумовив активне використання в демократичних процесах краудсорсингу. Краудсорсингова діяльність була взята на озброєння ідеологами партисипативної демократії в різних державах. Модель політичного краудсорсингу вважається не тільки перспективним дискурсом, а й перспективною парадигмою політичного залучення громадян у сферу участі в здійсненні публічної влади. Із застосуванням цієї технології демократія перетворюється на так звану «вікідемократію», ідея якої полягає у тому, щоб підвищити епістемічну якість рішень, використовуючи «мудрість натовпу».

Позитивними аспектами застосування політичного краудсорсингу є: наближує владу до суспільства (ефективне застосування краудсорсингу в публічному управлінні підвищує відкритість роботи, прозорість, підзвітність діяльності органів влади); сприяє розвитку демократичного ладу (багато політичних інститутів схильні до впливу різних чинників, зокрема великого бізнесу, внаслідок цього в суспільстві спостерігається комерціалізація політичних рішень, що веде нас геть від справжньої демократії); об'єднує населення навколо спільних цілей; створює умови для прояву громадянської ініціативи; формує найважливіші інструменти зворотного зв'язку з активними громадянами, які хочуть зробити свій внесок у розвиток держави, регіону, міста; дозволяє органам публічної влади приймати ефективні управлінські рішення з урахуванням думок, вимог, пропозицій населення; є маловитратною технологією, яку доволі легко впровадити (за допомогою сайта або соціальних мереж); сприяє створенню глобального продукту; надає доступ до результатів праці необмеженої аудиторії та використання інтелектуального потенціалу талановитих учасників, залучає до вирішення проблем і завдань значну кількість фахівців різної професійної спрямованості з широким географічним охопленням [7, с. 137].

До викликів та ризиків політичного краудсорсингу належать такі: маніпулювання та дезінформація (пропагандистські кампанії можуть маніпулювати результатами голосування або збільшувати популярність певних ідей шляхом мобілізації штучно створених груп або ботів), недостатня технологічна грамотність (може призвести до цифрового відчуження, коли певні групи людей, наприклад, старше покоління або соціально вразливі групи, не матимуть рівного доступу до участі в політичному процесі), відсутність чіткої організації та координації (якщо платформи не мають чіткої структури для обробки поданих ідей або недостатньо модерації, це може призвести до хаосу, спаму або забруднення політичного дискурсу), легітимність рішень (не завжди можливо забезпечити, щоб рішення, отримані через краудсорсинг, відображали реальні інтереси всього населення, а не лише активних користувачів платформи).

Висновки. Потенціалом партисипативної демократії в умовах інформаційного суспільства є сукупність можливостей, які визначені розвитком Інтернету та цифрових технологій, використання яких приводить до ефективного практичного втілення ідеалів та цінностей партисипативної демократії. В умовах інформаційного суспільства партисипативна демократія перетворюється на цифрову партисипацію, потенціал якої визначається застосуванням певних цифрових інновацій, до яких належать електронне голосування, штучний інтелект, блокчейн, краудсорсинг. Використання зазначених цифрових інновацій позитивно впливає на розвиток партисипативної демократії через створення сприятливих умов для громадянської

активності; об'єднання великої кількості громадян навколо спільних цілей; наближення суспільства до влади; зменшення довгострокових витрат фінансових, трудових і часових ресурсів; поліпшення політичної прозорості, контролю та безпеки. Однак кожна з них має свої певні виклики та ризики, подолання яких потребує вирішення низки технічних, правових та етичних питань.

Список використаних джерел

1. Basic Documents UNESCO 1989–1995. News Communication Strategy. Document C II-96/WS/2. Paris: UNESCO, 1995. 109 p.
2. Голоवेशкіна К. Проблема нерівності в умовах інформаційного суспільства. *Інформаційне суспільство і нові виміри культури : матеріали доп.* (Острог, 15–28 берез. 2010 р.). Острог : Нац. ун-т «Острозька акад.», 2010. URL: <http://inf.oa.edu.ua/golovesh.html> (дата звернення: 20.11.2014).
3. Проскуріна О. Інформаційне суспільство: можливості і політико-культурна реальність становлення в Україні. *Грані*. 2005. № 1. С. 126–129.
4. Картунов О. В., Маруховський О. О. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій : моногр. Київ : Ун-т економіки та права «КРОК», 2012. 344 с.
5. Masuda Y. Computopia. *The Information Technology Revolution*. Oxford, 1985. 180 p. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/12608885/vision-computopia> (дата звернення: 20.11.2014).
6. Меньшеніна А. Є. Особливості функціонування демократії в інформаційному суспільстві. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Спец. вип. С. 473–479.
7. Нікітенко Л. О. Краудсорсинг як інструмент партисипативної демократії. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 133–138.

References

1. *Basic Documents UNESCO 1989-1995. News Communication Strategy. Document C II-96/WS/2*. Paris, UNESCO, 1995. 109 p. [in English]
2. Holoveshkina, K. (2010). Problema nerivnosti v umovakh informatsiynoho suspilstva [The problem of inequality in the information society]. *Informatsiyne suspilstvo i novi vymiry kultury: materialy dopovidey – Information society and new dimensions of culture: materials of reports*. Ostroh: Natsionalnyy universytet «Ostrozka akademiya». Retrieved from <http://inf.oa.edu.ua/golovesh.html> [in Ukrainian]
3. Proskurina, O. (2005). Informatsiyne suspilstvo: mozhlyvosti i polityko-kul'turna realnist stanovlennya v Ukrayini [Information society: possibilities and political and cultural reality of formation in Ukraine]. *Hrani – Faces*, 3, 126-129 [in Ukrainian]
4. Kartunov, O. V., Marukhovskyy, O. O. (2012). *Informatsiyne suspilstvo: analiz politychnykh aspektiv zarubizhnykh kontseptsiy* [Information society: analysis of political aspects of foreign concepts]. Kyiv: Universytet ekonomiky ta prava «KROK» [in Ukrainian]
5. Masuda, Y. (1985). *Computopia. The Information Technology Revolution*. Oxford Retrieved from <http://connection.ebscohost.com/c/articles/12608885/vision-computopia> [in English]
6. Menshenina, A. Ye. (2014). Osoblyvosti funktsionuvannya demokratiyi v informatsiynomu suspilstvi [Peculiarities of the functioning of democracy in the information society]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannya sotsialno-politychnykh dystsyplin – The scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanova. Series 22: Political science and methods of teaching socio-political disciplines*, 473-479 [in Ukrainian]
7. Nikitenko, L. O. (2020). Kraudsorsynh yak instrument partysypatyvnoyi demokratiyi [Crowdsourcing as a tool of participatory democracy]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 133-138 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 28.11.2024